

Capcorral

la revista del Museu Comarcal de Cervera

Núm. 3 - ANY 2008

L'actual Museu Comarcal de Cervera és el resultat de la suma de dos museus amb una llarga i complexa trajectòria: l'antic Museu Duran i Sanpere i el Museu del Blat i la PAGESIA. A aquestes dues institucions hi hem d'afegir la incorporació i adequació museística de la casa natal d'Agustí Duran i Sanpere per part de l'Ajuntament

de Cervera el 1982. Tot plegat és el que avui dia coneixem com el Museu Comarcal de Cervera.

Si fem un repàs per la llarga història formativa del Museu, podem afirmar que el Museu de Cervera és un dels exemples més primerencs de museu de territori, ja que els seus primers esbossos –no reeixits– es remunten a inicis del segle XX. Concretament l'any 1914 ja trobem afirmacions d'Agustí Duran i Sanpere que posen en valor el patrimoni de la comarca i reivindiquen la necessitat de recuperar-lo i custodiar-lo en un museu: *Aquest Arxiu que ara s'arregla i aquest Museu que ara naix han de venir a ésser un rasser tranquil i seré d'Art i d'Història; una nova institució de cultura cerverina, i això serà perquè tots los cerverins voldran, n'estem segurs* ("L'Arxiu municipal" a *Nuevo Ambiente*, núm. 55, Cervera, 25 d'octubre de 1914).

Tot i aquesta forta voluntat, que es traduí en anys de treball d'inventari i emmagatzemament de tots aquells objectes susceptibles de ser destruïts i/o oblidats, la idea de museu va quedar estroncada per l'esclat de la Guerra Civil. Haurem d'esperar molts anys després, i un cop superats els primers temps de la postguerra, per veure com es reprenia aquesta vella reivindicació.

L'any 1957, Agustí Duran i Sanpere arriba a la jubilació i amb ella reprèn la seva idea d'un museu per a Cervera. Dins els actes d'homenatge del seu 70è aniversari, la Paeria inau-

gura el nou museu que adopta el nom del seu màxim promotor: Museu Duran i Sanpere.

Així doncs, l'any 1957 esdevé la data oficial d'inauguració del Museu i, per tant, enguany arribem al seu **50è aniversari**. Per tal de commemorar aquest llarg recorregut, el Museu ha dissenyat un programa d'activitats ambiciós tant pel que fa a la qualitat i quantitat d'actes com pel que fa a la seva naturalesa. En aquest sentit, el programa ha inclòs des d'activitats adreçades a un públic especialista fins a d'altres de caràcter més general, i des d'activitats pensades per a un públic adult fins a d'altres especialment pensades per a joves i, fins i tot, per als més petits.

El Museu, amb aquest any de celebració, ha consolidat activitats que, any rere any, s'han anat duent a terme (l'estiu al museu amb les escenificacions de *Traspassar el temps*, jornades de patrimoni, exposicions de producció pròpia...), al mateix temps que ha encetat noves iniciatives. Algunes d'aquestes, pel seu caràcter commemoratiu, no tindran continuïtat (col·lecció de joies), però d'altres, en canvi, neixen amb la voluntat de mantenir-se dins les línies de treball del Museu.

Així doncs, i a banda dels projectes museogràfics propis entre els quals, cal destacar l'exposició **Patrimoni dispers. L'esplendor medieval a la Segarra** (la revista n'inclou un dossier especial), el Museu ha apostat fort per un aspecte fonamental com és la recerca. Una recerca que, a més a més, no es planteja només a un únic nivell teòric, sinó aplicada, de forma directa, a la recuperació i posada en valor del nostre patrimoni. Aquesta nova perspectiva ha de fer possible que els projectes d'investigació realitzats pel museu incentivin actuacions sobre el territori que ajudin a la seva dinamització, tant econòmica –sector turístic i derivats– com de cohesió social i millora cultural.

Entre els diferents projectes a què ens referim, i que trobareu ressenyats en les pàgines següents, guanya protagonisme la recerca iniciada pel Museu entorn la **recuperació del safareig i abeurador de Sant Francesc** i la futura **intervenció a les mines d'aigua**, que pot convertir-se en un interessantíssim i atractiu element turístic del patrimoni retornat a la ciutat.

Carme Bergés Saura

Directora del Museu Comarcal de Cervera

02

L'EXPERT

Roger Costa, tècnic de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya, del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana

04

NOTÍCIES DEL MUSEU

L'exposició Patrimoni dispers rep més de mil visitans en dos mesos

05

TRAJECTÒRIA

Exposicions i activitats del 2007

07

CONÈIXER LES COL·LECCIONS

Projectes de recerca etnològica Documentació

10

PATRIMONI RESCAT

Aigua i història a la ciutat de Cervera

13

LA PEÇA DEL MUSEU

Compartiment de retaule amb el calvari

15

TAULER D'ANUNCIS

Oferta didàctica Exposicions en oferta

Edita Museu Comarcal de Cervera c. Major, 115 25200 Cervera Tel. 973 533 917 a/e: revista@museudecervera.cat www.museudecervera.cat • Coordinació Carme Bergés Saura • Correcció Servei Comarcal de Català de la Segarra • Disseny i maquetació Anna Domenjó • Fotografia Jordi Prat, Joan Ramon Rodríguez • Imprimeix Minerva - Cervera • Dip. Leg.: L-142-2006 • Tiratge 1000 exemplars

l'expert

El paper del Museu Comarcal de Cervera en l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya

Roger Costa Solé, tècnic de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya, del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana

Des de la seva creació, el 1993, el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana (CPCPTC) té encomanada, entre les seves missions principals, la recerca, la documentació, la difusió i la restitució del patrimoni etnològic català. Es tracta d'un encàrrec singular, ja que a la pràctica això suposa que aquesta direcció general del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació té competències plenes sobre aquesta part del nostre patrimoni, mentre que l'estudi i la protecció de tota la resta recau en la Direcció General del Patrimoni Cultural.

L'any 1994 es van engegar les primeres recerques en el marc de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC), el nom que rep el programa que s'encarrega d'aquesta missió. Fins l'any 1999 se'n van realitzar dotze, el resultat de les quals fou en conjunt irregular, però amb aportacions que han marcat un abans i un després en determinats àmbits, com ara el dels hàbits alimentaris, el de l'etnologia marítima a la Costa Brava, o el de l'estudi dels rumors contemporanis o llegendes urbanes.

L'any 1999 es va endegar un procés de reflexió que va donar peu l'any següent a l'inici de la segona fase de l'IPEC. Les novetats principals en l'àmbit estricte de la recerca van ser la diferenciació d'aquestes en dues modalitats (Anàlisi i Documentació), i l'establiment d'un seguit de nous criteris en la seva concessió. En virtut d'això, es requereix des de llavors que els projectes que vulguin optar a alguna de les dues modalitats acotin temàticament i territorial el seu objecte d'estudi; es posa èmfasi també en el foment de la col·laboració

entre la Universitat i les entitats que co-neixen i gestionen el patrimoni sobre el territori, i es prima la recerca aplicada, redundant així en la tasca de restitució que recau en el CPCPTC.

Una de les eines que es va idear aquell any 2000 fou l'Observatori per a la Recerca Etnològica a Catalunya. L'Observatori es va crear amb l'objectiu de fomentar la recerca aplicada i, sobretot, de conèixer les constants vitals de la recerca i la difusió de l'etnologia a Catalunya. L'Observatori es concreta actualment sobre el territori en deu interlocutors que actuen com a antenes d'aquest servei: l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, el Museu Industrial del Ter, el Museu Etnològic del Montseny, el Museu de la Pesca (Palamós), l'Institut Català d'Antropologia, el Museu Marítim de Barcelona, el Centre de Recerca i Difusió del Patrimoni Etnològic i la Memòria Històrica (Baix Camp i Priorat), el Museu del Montsià, el Museu Comarcal de l'Urgell i el Museu Comarcal de Cervera. Aquests dos darrers museus configuren l'única antena compartida o bicéfala, la qual cobreix el territori de les seves comarques corresponents i, per extensió, el conjunt de la plana de Lleida.

El treball en xarxa d'aquestes entitats permet confeccionar el butlletí en línia Ridec, realitzat a partir de les informacions aportades des de tot arreu, inclòs el mateix CPCPTC. Així mateix, aquesta col·laboració conjunta permet mantenir constantment actualitzat l'estat de la qüestió sobre la recerca etnològica, una eina fonamental per permetre la planificació continuada de la recerca aplicada. Fruit també d'aquest coneixement, les actualitzacions del butlletí Ridec són advertides directament a 1.400 destinataris, persones i entitats vinculades amb l'etnologia d'arreu dels

Països Catalans i d'altres indrets.

Una de les principals tasques de les quals es fa càrrec l'Observatori és l'organització de jornades de patrimoni etnològic d'àmbit nacional i comarcal. Aquestes jornades estan pensades com un espai on compartir experiències de recerca, gestió i interpretació del patrimoni etnològic. Si bé fins a la data les jornades d'àmbit nacional s'han vist limitades a una única edició l'any 2001, les jornades comarcals han reeixit arreu de la nostra geografia, tractant temàtiques tan diverses com l'arquitectura popular, els jocs, la recerca en l'àmbit marítim, el paper de la dona en l'economia informal, etc.

Amb la segona fase es van engegar també dues línies editorials vinculades directament a l'IPEC. Per una banda, es va crear la col·lecció Temes d'Etnologia de Catalunya, amb l'objectiu de divulgar els resultats de les millors recerques de la modalitat Anàlisi; aquesta col·lecció arribarà enguany al seu volum número 17. Per altra part, la col·lecció Materials d'Etnologia de Catalunya (dos volums publicats) aporta eines que faciliten la tasca als investigadors vinculats a aquesta temàtica.

La participació del Museu Comarcal de Cervera en l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya ha donat ja en data d'avui resultats més que interessants. Les dues recerques dutes a terme consecutivament els anys 2002 i 2003 van permetre inventariar prop d'un miler d'eines i altres elements, recollits en la seva major part per Duran i Sanpere a partir de la dècada de 1960 i que va donar com a resultat el Museu del Blat i la Pagesia. La recerca –perquè malgrat el nom del programa, les recerques en el marc de l'IPEC van sempre més enllà d'un simple inventari- va permetre actualitzar el coneixement sobre

un fons i un museu que van marcar un clar precedent en el conjunt del Principat. El projecte "La casa museu Duran i Sanpere: un exemple d'hàbitat burgès a la Segarra" (2005-2006), per la seva part, va permetre inventariar i analitzar els detalls de la vida quotidiana d'una família adinerada d'aquestes contrades, una temàtica malauradament poc estudiada des del punt de vista etnològic, i amb la qual el Museu Comarcal de Cervera demostra la seva maduresa en aquest camp.

L'experiència acumulada en aquests anys ens permet afirmar que existeix ja un autèntic model català de recerca etnològica, basat en la col·laboració entre l'acadèmia i les entitats del territori, i en una visió moderna i desacomplexada d'aquesta disciplina de les ciències socials. La signatura, el 9 de gener passat, del conveni entre les entitats que formen la xarxa de l'Observatori per a la Recerca Etnològica i el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació suposarà a partir d'ara la consolidació del conjunt del projecte. Un cop afermat el sistema de recerques, l'Observatori establirà a partir d'ara les seves tasques ordinàries i n'establirà de noves: creació d'un programa d'activitats conjunt, disseny d'exposicions itinerants, establiment de noves jornades d'intercanvi d'experiències... Tot plegat sense perdre de vista els objectius que en el fons informen l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya, i que no són altres que el coneixement i la divulgació de les formes de vida de catalans i catalanes, tant passades com presents.

notícies del museu

L'exposició Patrimoni dispers. L'esplendor medieval a la Segarra rep més de mil visitants en dos mesos

Des del 20 de setembre al 25 de novembre més de mil persones han visitat aquesta exposició que ha aplegat bona part de l'art medieval segarrenc que es troba en diferents museus de Catalunya i de París. El recorregut pel nostre patrimoni dispers ens ha descobert una Segarra medieval pròspera i rica que, amb un territori més extens que l'actual, gaudia de la presència d'artistes de renom que treballaven a la zona i transmetien el seu art.

Així doncs, l'exposició ha permès reunir una obra tan cabdal com són els dos compartiments, que es conserven actualment al Museu Nacional d'Art de Catalunya i al Musée des Arts Décoratifs de Paris, del retaule del convent de Sant Domènec, obra de Pere Garcia de Benavarri. L'itinerari que ha muntat el Museu Comarcal de Cervera ha anat més enllà, però, i també hem pogut admirar escultura, en pedra i en fusta, orfebreria i altres obres pictòriques. Tot plegat ha demostrat la voluntat d'acostar cada cop més el patrimoni comarcal a la pròpia gent del territori perquè el coneguin i el sentin més proper.

trajectòria

Exposicions

● Trobadors, trouvères i minnesänger. Instal·lació del Casal d'Europa del Berguedà

Del 16 de novembre de 2006 al 28 de febrer de 2007

Mostra dels trobadors catalans, occitans, francesos i alemanys més representatius de l'edat mitjana, prenent com a base la figura de Guillem de Berguedà i un recorregut que travessa el territori des de Cardona a Ripoll.

Aquesta exposició ha estat organitzada pel Casal d'Europa del Berguedà i ha comptat, també, amb la col·laboració de la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Barcelona i el Consell Comarcal del Berguedà.

● Memòria de la Segarra: Joan Hernández Pijuan

Del 25 de març al 24 de juny de 2007

Exposició d'un dels més grans i significatius protagonistes del panorama artístic català contemporani. Autor de paisatges essencials, que es mou entre l'informalisme i l'expressionisme, Hernández Pijuan va saber captar a la perfecció l'emoció i l'esperit dels paisatges de la Segarra, la seva terra materna. La mostra fa un repàs a l'obra més significativa de l'autor amb l'exposició de 10 quadres de gran format que aborden una de les temàtiques més ben treballades per Hernández Pijuan: el paisatge. Un paisatge, però, no convencional, sinó elaborat a partir d'imatges elementals que busquen l'essència d'una geografia, la de la Segarra, que va inspirar tant la seva obra com la seva trajectòria vital.

● El Quixot dels ignorants. Joan Amades i la popularització del Quixot

Del 5 de juliol al 26 d'agost de 2007

Exposició creada amb el material que va reunir Joan Amades (1890-1959) al llarg de la seva vida i a partir dels seus treballs inèdits, que sota el mateix títol de l'exposició, s'han publicat amb motiu d'aquest 400 aniversari del Quixot.

El material exposat és fruit de l'afany compilador de Joan Amades, el més prolífic investigador de la nostra cultura popular. Entre els molts papers que va col·leccionar, la majoria d'imatgeria popular, hi ha molt material relacionat amb el Quixot. La popularitat de l'heroi de Cervantes va fer-lo present a totes les classes socials, esdevenint al mateix temps una icona d'ostentació i un element de consum popular.

● Patrimoni dispers. L'esplendor medieval a la Segarra

Del 20 de setembre al 25 de novembre de 2007

L'exposició ha estat una ocasió única per poder veure reunides, en el context que li és propi, les obres més significatives que embellien les diferents esglésies de la Segarra i que ens expliquen un passat esplendorós amb obres de primera categoria. En l'exposició hi han participat vuit museus diferents: Museu Nacional d'Art de Catalunya, Musée des Arts Décoratifs de Paris, Museu Frederic Marès, Museu de Lleida: diocesà i comarcal, Museu Episcopal de Vic, Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, Museu Diocesà d'Urgell i Museu Comarcal de l'Urgell. Entre les obres exposades s'han pogut veure dos compartiments del retaule del convent de Sant Domènec de Cervera, obra de Pere Garcia de Benavarri; el compartiment anomenat Esposori de la Mare de Déu, de Pere Serra; la Mare de Déu amb el Nen de Cervera, atribuïble a Pere Moragues, o la Santa Llúcia de Tarroja, obra de l'escultor Jordi de Déu.

● Lluís Trepal. Gravats. Ciutats

Del 2 de desembre de 2007 al 7 de gener de 2008

A través d'una iniciativa conjunta entre sis museus i centres d'art de les terres de Lleida (Museu Comarcal de Cervera, Museu de la Noguera, Museu Comarcal de l'Urgell, Espai Guinovart, Fundació Privada Guillem Viladot "Lo Pardal" i Cal Talaveró. Centre d'art) s'ha volgut retre un homenatge a la trajectòria artística de Lluís Trepal. Així doncs, cada

espai ha difós una temàtica de l'obra d'aquest artista tan singular, i, en el cas de Cervera, les ciutats i els paisatges urbans, així com la maquinària agrícola i industrial, han omplert la sala d'exposicions temporals del Museu. És una ocasió única per poder aprofundir en l'obra de Trepat i, a la vegada, recórrer aquests espais artístics de les nostres terres.

Publicacions pròpies

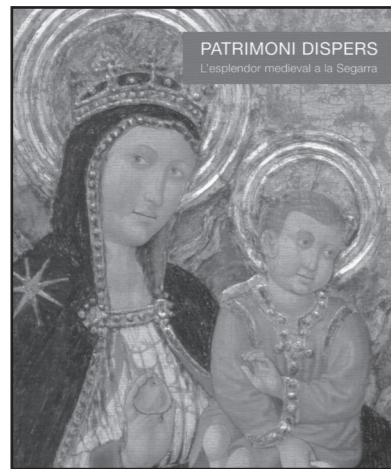
● Memòria de la Segarra: Joan Hernández Pijuan

Catàleg de l'exposició, editat pel Museu Comarcal de Cervera, amb el suport de la Generalitat de Catalunya.

● Patrimoni dispers. L'esplendor medieval a la Segarra

Catàleg de l'exposició, editat pel Museu Comarcal de Cervera, amb el suport del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya i de l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida.

Aquest catàleg aborda l'estudi exhaustiu de totes aquelles obres que s'han documentat com a procedents de la Segarra i que, actualment, es troben en diferents museus. Així doncs, a partir de dos articles introductoris sobre la història i el panorama artístic de la Segarra medieval, es poden resseguir les obres que han estat a l'exposició però també les que, per diferents raons, no hi han pogut estar presents.

Altres activitats

● Capcorral. La revista del Museu i el calendari del 50è aniversari.

24 de gener de 2007

Edició, presentació i difusió del número 2 de la revista *Capcorral. La revista del Museu Comarcal de Cervera*, que recull totes les activitats i tasques realitzades durant l'any 2006. A més a més, durant el 2007 s'ha celebrat el 50è aniversari del Museu i, per aquest motiu, s'ha editat un calendari commemoratiu.

● Sant Jordi al Museu Comarcal de Cervera. La Rondalla de la llebreta que sabia llegir, a càrrec de Fadunito

22 d'abril de 2007

Representació teatral del conte infantil que va escriure Agustí Duran i Sanpere: *Rondalla de la llebreta que sabia llegir*, a càrrec de Fadunito

23 d'abril de 2007

El Museu surt al carrer aquesta diada de Sant Jordi per posar a l'abast de tothom llibres de temàtica etnològica, artística i històrica.

● Dia Internacional dels Museus

18 de maig de 2007

Jornada de portes obertes al Museu Comarcal de Cervera

● 63a Fira de Sant Isidre

Del 19 al 20 de maig de 2007

Jornada de portes obertes i visita guiada a l'exposició *Memòria de la Segarra: Joan Hernández Pijuan*.

● Projeccions entorn la poesia visual de Manuel de Pedrolo, a càrrec de Xavier Garcia

7 de juny de 2007

Dins els actes del premi *7lletres. El premi literari i més coses*, el Museu ens ha proporcionat algunes claus per poder obrir el suggerent món visual de Manuel de Pedrolo. A partir de la projecció d'alguns poemes visuals, Xavier Garcia, especialista en l'obra pedroliana, ha dissertat sobre els seus significats, formes i intencions.

● II Jornades Reviure el Patrimoni. Els centres d'interpretació com a eina de difusió del patrimoni

21 de juny de 2007

Un any més, les Jornades Reviure el Patrimoni tenen la voluntat de debatre entorn d'aquells aspectes que afecten directament la conservació, l'estudi i la difusió del nostre patrimoni. Aquestes II Jornades han abordat un tema complex i discutit, com és la creació d'un nou model de gestió del patrimoni actualment en auge: els centres d'interpretació. És un concepte que té en compte diferents vessants complementaris, però, sovint, de difícil conjuir: el patrimoni com a eina identitària, didàctica i turística.

Les jornades han comptat amb les següents conferències: *Els centres d'interpretació: gènesi i evolució*, a càrrec de Jusèp Boya, cap d'exposicions del Museu d'Història de Catalunya; *L'experiència del centres d'interpretació del Montsià*, a càrrec d'Àlex Farnós, director del Museu Comarcal del Montsià; *El Centre d'Interpretació dels Templers del Castell de Gardeny de Lleida*, a càrrec de Jordi Baulenas, director gerent del Patronat de Turisme de la Paeria de Lleida, i *La marca Castells del Sió*, a càrrec de Miquel Parramon, tècnic de Turisme del Consell Comarcal de la Segarra.

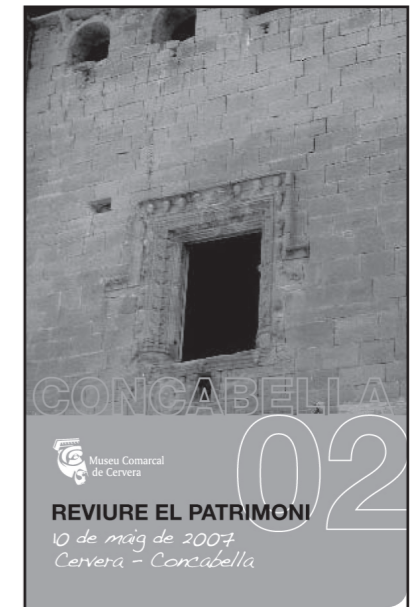
Les jornades han inclòs també una visita guiada al Centre d'Interpretació dels Castells del Sió a Concabella, a càrrec de Carme Bergés, directora del Museu Comarcal de Cervera i responsable del projecte museogràfic, i un dinar medieval per a tots els assistents.

● L'estiu al museu

Traspassar el temps a la Casa Duran i Sanpere

14 i 15 de juliol i 21 i 22 de juliol de 2007

Representació teatral de *Traspassar el temps a la Casa Duran i Sanpere*, a càrrec de Grepp Teatre.

Nits de música

4 d'agost de 2007

Che Tango

11 d'agost de 2007

Ricard Grau jazz trio

● Isagoge 2007

18 de setembre de 2007

Visita guiada a l'exposició permanent del *Museu: Tresor secrets... La formació d'un museu*

● Reedició del llibre *Tornant-hi a pensar, d'Agustí Duran i Sanpere*

19 d'octubre de 2007

Presentació de la nova edició del llibre *Tornant-hi a pensar. Evocacions de moments viscuts i altres escrits autobiogràfics*, d'Agustí Duran i Sanpere, que inclou textos inèdits de l'autor i noves il·lustracions. L'edició ha anat a càrrec de Pagès Editors, i a cura del Museu Comarcal de Cervera, amb les aportacions d'Eulàlia Duran, filla de l'autor.

● Presentació de la nova col·lecció de joies del Museu

5 de desembre de 2007

El Museu Comarcal de Cervera, amb motiu del 50è aniversari, ha presentat la nova col·lecció de joies de plata dissenyades pel joier lleidatà Xavier Manonelles. Les peces han estat inspirades en dos motius de la Casa Museu Duran i Sanpere: el braser del luxós saló de la casa i el treball de marqueteria de la calaixera isabelina, on es poden apreciar uns paons emfasitzats per unes tiges.

conèixer les col·leccions

Projectes de recerca etnològica

Inventari Patrimoni Etnològic de Catalunya. La Casa Museu Duran i Sanpere: un exemple d'hàbitat burgès a la Segarra del segle XIX, Laura Florensa Peralta

Durant el 2007 hem conclòs el projecte d'inventari de La Casa Museu Duran i Sanpere: un exemple d'hàbitat burgès a la Segarra del segle XIX. Cal recordar que ha estat un projecte força ambiciós, ja que el seu objecte d'estudi era doble; ens interessava tant el contingut com el contingut, és a dir, tant els béns mobles que conté la casa com el mateix habitatge. Fent una breu menció a l'aspecte temporal, cal tenir en compte que, durant el 2006, ens centràrem en la base de dades de béns mobles, és a dir, en tots aquells elements que vesteixen la casa, com per exemple, les calculadores del despatx, les calaixeres, els estris litúrgics de la capella..., mentre que durant el 2007 l'objectiu de l'estudi era la casa. Hem intentat esbrinar els diferents usos que ha tingut cada estança. En un primer moment pot semblar una tasca força òbvia, ja que evidentment el menjador, presidit per una gran taula, s'hi portaven a terme els àpats amb més rellevància, però el nostre objectiu requeria un pas més, ja que hem pretès esbrinar les modificacions que va introduir cada generació, per la realitat vital dels seus habitants, de la família Duran.

En aquest punt cal fer una breu menció a la història de l'immoble, als vestigis que encara hi són perceptibles. Al 1886 Mariano Duran i Massó i la seva esposa, Serafina de Cottés, van vendre la casa a Agustí Duran i Ferreras i a Elisa Sanpere, la seva esposa. Durant els tres anys següents la van remodelar seguint els preceptes de la Restauració. La casa es va quartejar amb cambres i recambres i les parets es van daurar i envellutar, impregnant-la de luxe i sofisticació. Les cambres van rebre diferents noms: cambra blava, cambra alegre,

saló rosa... i no hi va faltar la majestuosa i sorprenent capella. Els temps van anar canviant, el patriarca de la casa, Agustí Duran i Ferreras, morí el 1914. Elisa va quedar vídua i va decidir que l'activitat més quotidiana de la casa es faria al voltant de la cuina. Així doncs, en una part de la casa es va aturar el temps. A poc a poc, l'Agustí es convertí en Agustí Duran i Sanpere. Fixà la seva residència a Barcelona, on va casar-se amb Herminia Grau, amb qui va tenir tres filles. Sovint, als estius, visitaven l'àvia a Cervera. L'any 1940 Elisa Sanpere morí i la casa es converteix en residència d'estiu de la família Duran-Grau, incorporant així les noves necessitats dels nous inquilins. La casa continuava evolucionant, s'acomoda a la vellesa dels pares i

a la maduresa de les filles. L'activitat a la casa s'alenteix el 1975, quan mor Agustí Duran i Sanpere. Eulàlia Duran i Grau, historiadora, decideix conjuntament amb l'Ajuntament de Cervera fer de la casa de la seva família una casa museu i per tal d'adequar-se a les exigències museogràfiques es modifica l'ús i la distribució d'alguna estança. Aquest anar i venir de dates i noms només pretén fer palès els canvis ràpids i sense cicatrius que ha viscut la casa. La màgia de la Casa Duran resideix en la convivència de maneres de viure que ja ens queden llunyanes, de finals del segle XIX, amb altres que ens remetem a la quotidianitat i austeritat pròpia de mitjan segle XX.

La recerca documental –centrada en gran part en l'Arxiu Històric Comar-

cal de la Segarra– i sobretot les entrevistes de vida, ens han permès entendre la casa des d’una perspectiva més directa i vivencial, al mateix temps que hem pogut matisar i ampliar la informació existent fins al moment.

Hem desmentit afirmacions rotundes que hi restaven veracitat: “La part noble de la casa va estar tancada durant 40 anys!”. És cert que la mort d’Agustí Duran i Farreras va propiciar que la part noble –inclou dues cambres amb les corresponents recambres, un saló i una saleta– quedés endormiscada, en espera del no-res; però, en contra del que pensàvem des del museu, va continuar sent escenari d’anècdotes de vida. Eulàlia Duran ens explicava com ella i les seves germanes s’enfilaven pel dosser de la cambra blava o com, gràcies

a una fina ironia, donaren nous usos al saló caracteritzat, des d’una moderna perspectiva dels anys 50, per un luxe i sofisticació caduca.

Per altra banda, hem esbrinat, entre molts altres aspectes relacionats amb l’ús i funció de les estances, el misteri dels pocs lavabos actualment visibles. Era una pregunta recurrent dels visitants i sempre de difícil resposta. En aquests moments n’hi ha tres, però originàriament n’hi havia hagut cinc pel cap baix. El primer va ser forçosament posterior al 1914 i l’últim, que s’ensorrà en la darrera modificació important de la casa, havia estat projectat des d’una concepció molt actual (tenia una banyera a peu de terra), ocupava part del terrat.

Tot i que l’estudi s’ha centrat en la

planta noble de la Casa Duran també hem procurat recopilar informació respecte a la planta baixa i la segona planta de l’immoble. Així doncs, per exemple, sabem que Claudi Gómez Grau regentava una botiga de fotografies i que al segon pis hi havia com a llogaters la família Ibáñez.

Per acabar, destacaríem que el projecte d’inventari no tan sols ens ha permès incorporar informació respecte a l’evolució en l’ús de les diferents estances de la planta noble, sinó que hem obtingut documentació de la resta de l’immoble i hem recuperat fragments quotidians del funcionament de la casa (gràcies a la minuciositat d’Agustí Duran i Sanpere sabem, per exemple, el preu d’una baieta l’any 1950).

Documentació

MuseumPlus. La implantació del nou sistema de documentació de les col·leccions dels museus per part de la Generalitat de Catalunya.

Durant l’any 2007 el Museu Comarcal de Cervera ha iniciat el complex procés que ha de permetre implantar el nou programari MuseumPlus per a la gestió i documentació dels béns museístics. Aquest nou programari substitueix el DAC (Documentació Assistida de Col·leccions), que funciona des dels inicis dels anys noranta, però que ha

quedat obsolet perquè no permet el treball multiusuari i, a més a més, presenta problemes d’incompatibilitat amb els nous sistemes operatius dels ordinadors.

En aquests moments, s’ha acabat el procés de migració de totes les dades del DAC i de l’Access al MuseumPlus, dut a terme conjuntament amb el

Servei de l’Àrea de Difusió i Explotació del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, i es preveu que a inicis del 2008, es pugui disposar del nou programari amb totes les dades introduïdes i d’aquesta manera poder continuar amb la revisió i l’inventari de les col·leccions del Museu.

El patrimoni etnològic a la Vall d’Ondara. Projecte de l’antena Segarra-Urgell (Observatori per a la Recerca Etnològica)

El projecte de recerca i inventari del patrimoni etnològic de la Vall d’Ondara, que duu a terme el Museu Comarcal de Cervera i el Museu Comarcal de l’Urgell-Tàrrrega, a través d’un conveni amb el Consell Comarcal de la Segarra, continua a bon ritme i ja es tenen els primers resultats.

Els Serveis Tècnics dels Consell Comarcal de la Segarra són els responsables d’elaborar l’inventari i la documentació de tot el patrimoni immoble que es relaciona amb la conca pluvial de l’Ondara i que, des d’una perspectiva etnològica, ens pot donar notícia de formes d’ocupació i explotació d’aquest territori.

En aquest sentit, i fins al moment, s’han inventariat uns 200 elements que

responen a diferents tipologies constructives:

- Barraca
- Cabana de marge
- Cabana de tros
- Capella
- Casa
- Cobert
- Corral
- Cova
- Creu de terme
- Dipòsit
- Ermita
- Font
- Habitatge rural
- Làpida
- Marge
- Mas
- Masia
- Mina d’aigua

- Mur de contenció
- Mur de pedra
- Nucli abandonat
- Paller
- Pallissa
- Paret de marge
- Pont
- Pou
- Sèquia
- Torre de guaita

Per tal de dur a terme la localització i el posterior inventari dels elements patrimonials sense repetir camins ni visites, s’ha dibuixat una plantilla quadriculada sobre la conca de l’Ondara i s’ha anat avançant per quadrants fins a tancar un municipi. Quan això s’ha aconseguit, es parla amb el seu alcalde i pedani per tal de completar la informació sobre els

▲ Cabana de volta

▼ Paret de marge amb escales

elements documentats. En aquests moments, s’han acabat els municipis de Sant Guim de Freixenet, Talavera i Ribera d’Ondara, i ja estan començats els municipis de Cervera, Granyanella i Montoliu de Segarra.

De cada element patrimonial inventariat es pren nota de les seves coordenades geogràfiques, es fa un reportatge fotogràfic i, en alguns casos, un croquis a mà alçada, es prenen mides i dimensions i altres referències que ens puguin aportar la gent del propi territori que trobem durant les visites.

En un segon nivell d’aquest projecte, s’ha comptat amb la participació d’un antropòleg que s’ocupa de la part d’entrevistes, recerca i anàlisi dels elements inventariats.

Fins al moment, d’un total de 133 fitxes d’edificis i infraestructures lliurades, se n’han completat 84, que corresponen a dos municipis amb 15 nuclis de població:

- Talavera: Talavera, Pavia, Bellmunt, Pallerols, Suró, Santa Fe de Montfred, Montfred i Civit.
- Ribera d’Ondara: els Hostalets, Montlleó, Pomar, Sant Antolí i Vilanova, Montfar, Sant Pere dels Arquells i Mas Claret.

S’han fet 10 desplaçaments amb un total de 8 entrevistes/enregistraments orals a les persones següents:

- Lorenzana, Zacaries
- Piqué, Ramon
- Camps, Francesc
- Clària Canela, Francesc
- Trullós Bergadà, Ramon
- Ubach Esteve, Josep Maria
- Prat Pomés, Joan
- Farré Tous, Jaume

El perquè de la tria d’aquestes persones ha vingut donat pel fet que són -o han estat- alcaldes, alcaldes pedanis, caçadors, guardes de vedat o veïns de tota la vida dels indrets, fet que fa que siguin uns perfectes coneixedors del terreny que volem estudiar.

Cal destacar, com a fet important des d’un punt de vista antropològic, que aquestes entrevistes han desvetllat històries molt interessants relacionades amb els edificis i les infraestructures inventariades, els nuclis de població i els veïns que els habiten.

patrimoni rescat

Aigua i història a la ciutat de Cervera

Joan Ramon Rodríguez i Ximenos, arqueòleg.

El Museu Comarcal de Cervera va iniciar l'any 2007 un projecte d'investigació que té com a línies d'actuació principals l'estudi històric i la recuperació de les infraestructures conservades a la ciutat de Cervera que es troben directament relacionades amb l'aigua. Es pretén documentar aquells elements que tradicionalment formaven part de la xarxa de proveïment de l'aigua (pous, mines, aljubs, dipòsits, abeuradors, etc.), així com altres que també hi estarien relacionats (per exemple, les clavegueres o safareigs). La recerca es fa a partir de testimonis orals, de la recerca documental i de l'arqueologia. És amb aquesta motivació que s'està duent a terme la intervenció arqueològica en el safareig i l'abeurador de Sant Francesc, així com es preveu la recuperació de les mines d'aigua que hi ha en el subsòl de

la vila. L'equip de treball, sota la direcció del Museu Comarcal de Cervera, està format per un arqueòleg (Joan R. Rodríguez) i un auxiliar d'arqueologia (Marc Badia) i compta amb l'assessorament de l'historiador medievalista Pere Verdés.

El safareig de Sant Francesc era un dels dos únics safareigs públics que hi havia a la ciutat a finals del segle XIX. Es troba al costat de l'abeurador, molt proper al convent dels Framenors del segle XIII, en el raval de Sant Francesc d'Assís dels afores de Cervera. Aquest és un emplaçament estratègic, ja que quasi bé a tocar trobem l'antic camí ral que anava de Barcelona a l'Aragó, per on circulaven contínuament gran nombre de viatgers i traginers. Consistia en una bassa rectangular de pedra picada amb rentadors de lloses de pedra. A redós seu, grans blocs de pedra tancaven el recinte per tots els extrems menys el de llevant (on es trobava l'abeurador) i

s'utilitzaven per a deixar els coves i gal·ledes. Tot i que no coneixem exactament el seu moment de construcció, en un pergami de principis del segle XVIII s'observa com en aquest indret ja existia l'abeurador i davant seu una gran bassa, que podria correspondre a un primitiu safareig. Aquesta hipòtesi, ha quedat confirmada a partir de la recerca documental, ja que els primers documents que coneixem que parlen directament de l'existència del safareig com a tal, corresponen a la primera meitat del segle XVIII. Entre els anys setanta i vuitanta del segle XX van ser destruïts parcialment i coberts de terra i runes. La intervenció arqueològica ha permès constatar com algunes de les lloses (sobretot les del fons) i de les pedres rentadores van ser trencades o espoliades.

L'abeurador de Sant Francesc va ser construït a base de filades de lloses de pedra de grans dimensions. Després de la Guerra Civil van ser coberts per una

Abeurador i detall de l'empedrat

volta sostinguda per pilars de maons formant una galeria d'arcades, per la qual cosa van quedar protegits de la intempèrie i, com a conseqüència, el seu estat de conservació és força bo. Tot i que és un dels monuments històrics més poc coneguts de la vila, el trobem documentat ja a principis del segle XV. A partir de la recerca de l'historiador Pere Verdés, coneixem com l'any 1416 la Paeria va encarregar el seu disseny i construcció al mestre Pere de Vallebrera (el mateix qui anys més tard aixecaria el campanar de Santa Maria). L'obra va tenir una gran consideració, com ho testimonia el fet que ja des dels primers moments és citat en els documents municipals amb el qualificatiu de "joiell de la vila". Per raó de la seva importància a partir de l'any 1421 era vigilat pel guarda de l'Abegurador, càrrec nomenat anualment pels regidors cerverins. Aquest tenia com a principals funcions la neteja i el manteniment de l'abeurador, garantir l'aprovisionament d'aigua i evitar-ne la contaminació. En alguns casos el càrrec va ser ocupat per dues persones, les quals rebien com a sou per la seva feina un percentatge dels bans derivats de les ordinations, un salari del clavari de la vila i els fems dels animals.

L'excavació arqueològica, a banda de recuperar els safareigs i el fons de l'abeurador, està posant al descobert un paviment de pedres i còdols situat a l'extrem sud d'aquestes infraestructures i que fins al moment ens era desconegut. Una vegada finalitzada la intervenció, el Museu Comarcal de Cervera preveu la recuperació d'aquest conjunt històric i el condicionament del seu entorn per a ser visitat.

MINES DE CERVERA

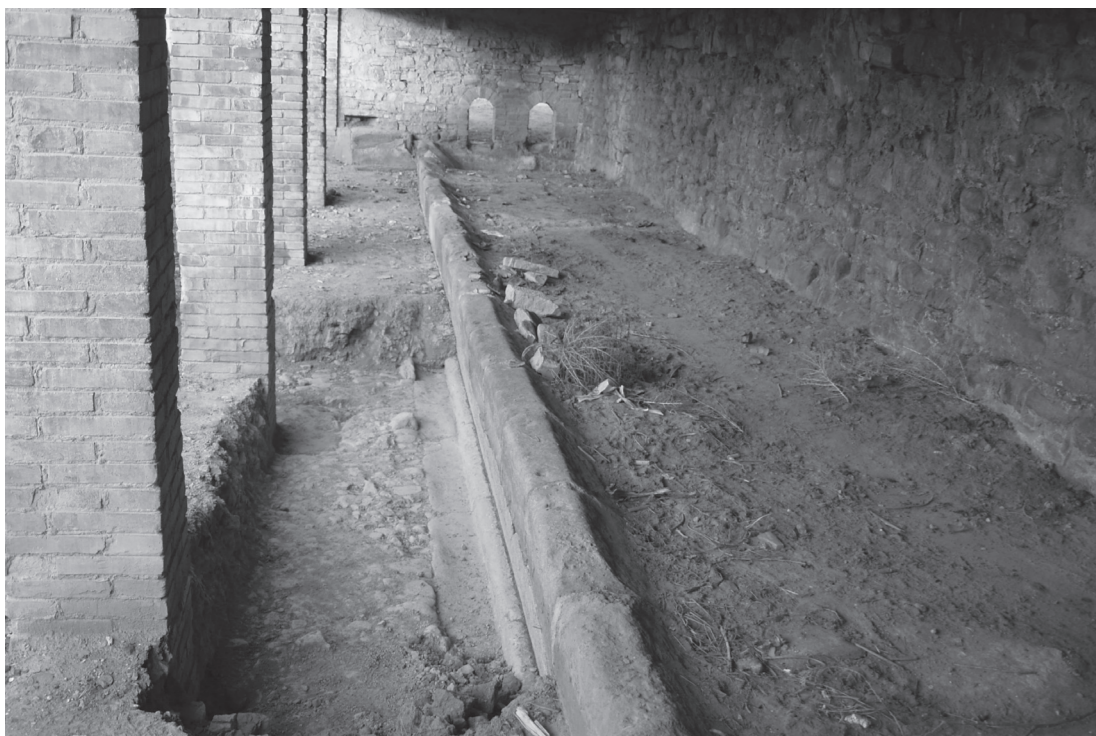
El fet que moltes cases del casc històric de Cervera tinguin en els seus cellers pous, aljubs o, fins i tot, safareigs que s'alimenten d'aigües subterrànies, indica que l'existència d'aquestes aigües a Cervera és força coneguda des de fa molt temps. Malgrat tot, les mines d'aigua de Cervera constitueixen un dels elements del patrimoni local més desconeguts per a la gran majoria de cerverins.

La història recent de la seva descoberta cal situar-la en els anys 80 del segle passat, quan un gran nombre dels cellers que es trobaven en els baixos dels edificis del carrer de Santa Anna i de la plaça de Sant Miquel van quedar inundats. L'Ajuntament va decidir intervenir-hi cercant el punt on es

produïen les filtracions, i va descobrir unes galeries que portaven aigua en el subsòl i que podrien correspondre a antigues mines d'aigua. Encara que hi havia trams que es trobaven enrunats i que no es va realitzar cap estudi científic o històric, es va arribar a la conclusió que probablement existien dues mines: la primera es trobava propera a l'antic portal de Santa Anna i transcorria direcció el carrer Combat; mentre que la segona aniria paral·lela al carrer Victòria fins a l'avinguda Catalunya o l'avinguda Duran i Sanpere.

Respecte a la primera mina, situada sota la plaça de Santa Anna, podem dir que en aquest punt presenta una bifurcació: un ramal es dirigeix cap a les muralles, en direcció al carrer Pere el Cerimoniós, i l'altre es dirigeix cap al Pou de Sant Miquel (passant pel carrer de Santa Anna). En el Pou de Sant Miquel hi ha una altra bifurcació: un ramal va paral·lel a la Universitat i un altre entra pel carrer Combat i es prolonga fins al carrer dels Horts.

La segona mina es creia que naixia en l'antic convent dels Caputxins, però en realitat pren una orientació en sentit contrari al carrer, és a dir, que la mina descendeix pel carrer Victòria en di-

Vista general del safareig després de l'excavació arqueològica.

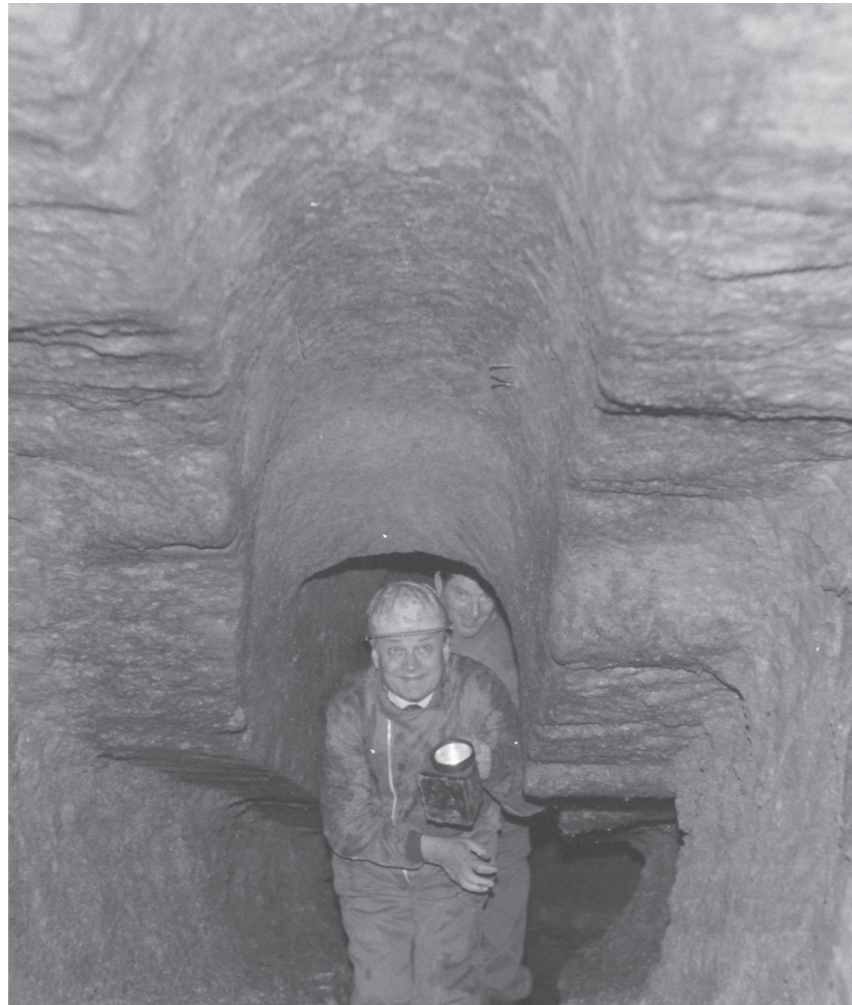
recció a la via del tren, a una fondària d'uns dotze metres. Alguns elements destacats d'aquest tram són un accés que es troba en l'interior d'una oficina comercial o els baixos d'un edifici de l'avinguda Duran i Sanpere, on en el garatge hi ha un petit llac d'aigua quasi permanent.

Coneixem sobretot la tipologia de la primera mina, ja que la segona quasi bé sempre es troba inundada i accedir-hi representa una gran dificultat tècnica. Malgrat això podem suposar que les característiques d'ambdues són força semblants.

Cal indicar que tot i que hi ha trams on es creu que s'arriba als 14 metres, la fondària se situa bàsicament entre els 8 i els 12. L'amplada també oscil·la: en els punts on és major (plaça de Santa Anna) hi ha una vorera en ambdós costats i una baixada o regueró en la part central, mentre que allà on és més estret el pas (carrer Combat), coincidint amb una zona on el terreny pren més duresa, només hi ha el llit de la mina.

El terreny del subsòl és porós i va filtrant l'aigua, la qual va regalimant gota a gota per les parets fins al fons de la mina. Tot i que caldria fer algunes anàlisis sobre l'actual estat de l'aigua que hi circula, sabem que la mina es troba en el límit de les aigües potables del subsòl de Cervera. Un estudi elaborat l'any 1981 per encàrrec de la Generalitat va investigar les possibilitats de l'existència d'aigües subterrànies a Cervera. La conclusió va ser que hi havia aigua abundant vora els 10 metres de fondària, però que a mesura que es baixava de cota aquesta esdevenia salada. Concretament, a 13,5 metres surten daus de sal pura i a partir dels 15, la salinitat de l'aigua és igual o superior a la del mar.

A partir de les fotografies i de les referències orals podem deduir que es tracta d'una obra d'una gran envergadura i complexitat tècnica, ja que el terreny on les galeries estan excava- des és la roca natural. Probablement els constructors van utilitzar el pic, la pala, l'aixada, l'escarpa i altres eines semblants. Deurien iniciar la construcció obrint un pou que s'anava estirant

cap a baix fins a arribar al nivell idoni. A partir d'aquí es continuava en horitzontal traient la terra cap enrere i elevant-la per la boca del pou. Com a totes les mines, la de Cervera té pous a distàncies regulars, en aquest cas cada 50 metres, aproximadament. Aquests pous servien per a extreure el material i per a ventilar la mina.

En la documentació històrica conservada a l'Arxiu Històric Comarcal de la Segarra trobem referències del segle XV que podem relacionar directament amb les mines. Per exemple, en el llibre de Consells de l'any 1421, s'indica que la claveguera de la plaça de Santa Anna sia obra de tal manera que hi pugui passar un hom a peu dret; o en el llibre de Consells de l'any 1464, es fa referència a l'obra que s'està fent d'una mina al

portal de Santa Anna.

Tenint en compte el notable interès que, quant a patrimoni i història, tenen les mines, així com el seu indubtable potencial com a reclam turístic, el Museu Comarcal de Cervera ha iniciat un projecte de recuperació de les mines de les quals preveu dur a terme una investigació històrica i arqueològica. Entre les actuacions prioritàries hi ha l'estudi de la tècnica constructiva (eines que s'utilitzaren, nombre de pous de ventilació, desnivell de les mines, nombre de persones que hi devien treballar, reformes que s'hi van fer, etc.) i l'elaboració d'un plànol detallat relacionant-lo amb el plànol de carrers de la ciutat. També s'estudia la possibilitat que en un futur algun dels trams puguin ser accessibles al públic.

la peça del museu

Compartiment de retaule amb el Calvari

Alberto Velasco González

El Museu Comarcal de Cervera conserva una de les poques obres que ens han pervingut del pintor Joan Pau Guardiola, també anomenat Joanot de Pau. Es tracta d'un compartiment de retaule amb la representació del Calvari, incloent els personatges habituals. La figura de Crist a la creu centra perfectament la composició. Duu nimbe crucífer i, com és habitual, va abillat únicament amb el perizonium o drap de puresa, nuat a la cintura. Anatòmicament destaca el tractament patètic que s'ha donat al seu físic, amb la voluntat de reflectir el martiri al qual va ser sotmès. En el mateix sentit, cal remarcar la sang que brolla de les nafres, que regalima fins a la part baixa de la creu. Les proporcions del seu cos no s'adeqüen a les de la resta de figures que formen part de l'escena, com podem veure en els braços, extremadament prims i allargassats, i en les cames, força curtes. Crist és flanquejat a banda i banda per la Mare de Déu i Sant Joan Evangelista. A Maria, que duu túnica i un mantell que li cobreix el cap, se l'ha representada dempeus. L'atapeïment general de la composició, emperò, fa que no puguem apreciar la seva figura de manera completa, ja que la tapa parcialment la presència de la Magdalena. Sant Joan, igualment representat dempeus, fa un gest amb la mà dreta, mentre amb l'esquerra sosté un llibre, i pel que fa a la Magdalena, planyent, se situa de genolls al peu de la creu. Seguint els prototips de l'època, se la mostra amb el cap descobert, amb una llarga cabellera que li cau sobre les espatlles. A la part baixa de la composició, també, trobem uns ossos humans que volen representar la calavera d'Adam -la tradició deia que se l'havia sebollit al Gòlgota.

Compositivament, malgrat que la línia d'horitzó és força alta, els personatges s'han emplaçat a primer terme, amb

FITXA TÈCNICA

Joan Pau Guardiola, dit també Joanot de Pau

c. 1500

137 x 68 cm

Cervera ?

Museu Comarcal de Cervera, número d'inventari 1259

unes proporcions considerables, cosa que deixa molt poc espai per a la representació d'elements de paisatge al fons. Sigui com sigui, s'entreveuen alguns accidents geogràfics, arquitectures i vegetació, molt en la línia dels paisatges de naturalesa irreal que la pintura flamenca va contribuir a difondre. D'altra banda, el cel s'ha representat d'una forma força simplista a partir de dues franges de color. Decorativament, la taula no destaca per una gran profusió ornamental. Únicament cal remarcar la presència de daurats i gofrats als nimbes dels personatges, així com en ribets, punys i mànigues dels vestits.

La taula formava part d'un retaule del qual és l'únic element conservat. Tot i que en desconeixem la procedència, el més probable és que sigui originària d'alguna església de Cervera o rodalies, atès que aquesta és una de les àrees d'activitat habituals de Joanot de Pau. L'atribució de la pintura a l'esmentat pintor és força recent, ja que fins fa ben poc la seva personalitat artística era tot un misteri –per errònia, cal descartar una proposta d'identificació prèvia relativa a unes taules procedents de Sant Martí de Llanera, avui servades al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. La documentació proporcionava força notícies sobre ell i el seu treball, però no es conservava cap obra que pogués associar-se als documents coneguts. L'any 2004, sortosament, un Calvari conservat al Museu de Lleida: diocesà i comarcal (núm. inv. 89), procedent de

Castellnou d'Oluges, va posar-se en relació amb un document de 10 de desembre de 1518, on Castellana Isabel, muller i administradora dels béns del pintor, en nom d'ell –Joanot era mut de naixement–, contractava la pintura del retaule major de l'església de l'esmentada vila. La descoberta, per fi, permetia conèixer de manera definitiva l'estil del pintor i, de retop, ens va portar a atribuir-li tota una sèrie d'obres anònimes servades en diversos museus del territori, com és el cas comentat de Cervera, o el del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona.

Des del punt de vista compositiu, tot i reflectir un model invertit, la taula de Castellnou d'Oluges és un magnífic referent per al Calvari del museu certerí, sobretot pel que fa a la configuració de les figures i la seva ubicació dins l'espai pictòric. Tots els personatges es disposen en ambdós conjunts seguint les mateixes directrius, repetint-se fidelment actituds i gestos, la qual cosa s'aprecia clarament si ens fixem com gesticula Sant Joan, com plega les mans la Mare de Déu, i com s'agenolla i s'abraça Magdalena a la creu.

De la mateixa manera, l'estil es converteix en un altre element que agermana totes dues composicions, amb evidents concomitàncies que justifiquen plenament l'atribució de la taula certerina a Joanot de Pau. Pel que fa als rostres dels personatges, hi ha una evident comunitat de trets estilístics que es fa palesa, per exemple, en comparar la faç de la Mare de Déu del Museu de Cervera amb la figura homònima de Castellnou, amb idèntiques solucions pel que fa a ulls, nas, boca i celles rectilínies. A la mateixa conclusió arribem si comparem els rostres de Magdalena de cadascun d'ambdós Calvaris, o si ens fixem en les solucions adoptades per a la figura de Crist, clarament anàlogues. El tractament dels plecs és també idèntic, amb estructures trencadisses i tubulars que es repeteixen en tots dos conjunts. Pel que fa al paisatge, en canvi, són pocs els elements que permeten establir comparacions, bàsicament perquè a la taula de Cervera, com hem assenyalat, no s'ha desenvolupat àmpliament, a diferència del Calvari de Castellnou. Sí que veiem, tot i amb això, un mateix tipus d'arbres, molt allargassats i poc frondosos.

Malgrat els lligams assenyalats, el Calvari de Castellnou palesa un estil lleugerament més evolucionat que el del Museu de Cervera, a causa segurament de la distància cronològica que els separa. L'estil del darrer ens situa davant un artífex format en un context plenament tardogòtic, el qual palesa innegables deutes amb la pintura flamenca i, en certa manera, desvinculat del nou llenguatge renaixentista que quallaria a les nostres contrades a principis del segle XVI. A Castellnou, en canvi, Joanot de Pau demostra una parcial adaptació als nous temps, amb

unes formes més volumètriques, arrodonides i, fins i tot, clàssiques, com és el cas de Sant Joan Evangelista. En aquest sentit, cal tenir present que el retaule de Castellnou fou contractat el 1518, un moment en què les formes “a la romana” ja impregnaven el panorama artístic català i, per extensió, el ponentí. Malgrat aquesta evolució que evidencia la producció del pintor, la taula de Castellnou encara presenta un regust extremadament tardogòtic, sobretot si ens fixem en el flamenquisme de l'ampul·lós paisatge del fons i en els plecs trencadissos de les vestimentes dels personatges. De fet, la lectura del contracte del retaule de Castellnou ens situa davant uns clients amb un gust encara força lligat a la tradició del darrer gòtic, tot i que reclamaven que les polseres es realitzessin amb pintura “dita del romano de colors e sens or algu”. Sigui com sigui, les pervivències que el Calvari de Castellnou presenta en relació amb el del Museu de Cervera, que cal considerar un treball executat pels volts del 1500, assenyalen vers una constant que retrobem en altres artífexs que, com Joanot, van patir el canvi de llenguatge. A més, en la resta d'obres que hem atribuït al mestre –conservades al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona–, també trobem un important pes d'aquesta tradició tardogòtica.

La trajectòria de Joanot de Pau fou llarga i fecunda. El seu primer esment als documents és del 29 d'abril de 1500, quan apareix contractant un retaule per a Santa Maria de Cervera en col·laboració amb Pere Alegret, membre d'una coneguda nissaga de pintors certerins. A part del seu possible origen jueu, la historiografia s'ha fet ressò d'una discapacitat física que, si més no, crida l'atenció: era sordmut de naixement i d'aquí ve que primer la mare, i després la seva muller, actuessin com administradores seves a l'hora de signar documents legals, fet del qual resta testimoni a través dels instruments notariais. Indefectiblement, apareix en escena el re-

ferent de Juan Fernández de Navarrete, més conegut com a Navarrete el Mudo, pintor de Felip II.

La documentació atesta que fou un artesà força reclamat pels promotors del moment, amb un radi d'actuació que va des de Cervera fins a la Seu d'Urgell. Treballà per a Santa Maria de Cervera, per a confraries de la vila, i per a diverses parròquies de la Segarra. Cal assenyalar també que són diversos els cops en què el mestre apareix signant contractes en col·laboració amb altres pintors. Àdhuc, es documenta algun aprenent entrant al seu obrador per aprendre l'ofici i no manquen uns quants escàndols, com el protagonitzat per la muller, la filla i la criada, amb el món de la prostitució com a tel·lo de fons. El 1548 encara consta com a membre de la confraria certerina de Sant Joan i Sant Eloi, mentre que el 1554 ja apareix esmentat als documents com a difunt. La cinquantena d'anys d'activitat ens situen davant un artífex segurament força prolífic, fet que es corrobora a través de la documentació.

Finalment, i com a línia de recerca en la qual pensem aprofundir en un futur, l'activitat documentada de Joanot de Pau a la Seu d'Urgell dona sentit als lligams que es detecten entre obres seves i algunes de conservades en esglésies de la vall de la Vansa i Tuixén, fins ara gairebé desconegudes per a la historiografia. És el cas del retaule de l'església d'Ossera, dedicat a Sant Martí, que C. Gascón i T. Font van relacionar estilísticament amb el retaule d'Ivorra (Museu Diocesà i Comarcal de Solsona), un moble que personalment vam atribuir a un pintor proper a Joanot o a ell mateix en una fase de joventut. La simultaneïtat de publicació del nostre treball i el dels dos autors esmentats va impedir que poguéssim contrastar hipòtesis d'una manera més relacionada. Sigui com sigui, certament, hi ha

tota una sèrie d'interessants vincles que uneixen el retaule d'Ossera amb les obres de Joanot de Pau, cosa que s'aprecia si comparem, per exemple, la Magdalena del Calvari amb la que apareix a la taula del Museu de Cervera. A més, a la mateixa vall de la Vansa i Tuixén es troba la localitat de Cornellana, a la parroquial de la qual es conserven un parell de retaules del mateix moment. Un d'ells, el dels Goigs, presenta igualment interessants lligams amb l'obra del pintor cerverí, com veiem en comparar el Sant Joan Evangelista de la predel·la amb el que apareix al Calvari de Cervera i, també, amb el del bancal del retaule d'Ivorra.

En conclusió, Joan Pau Guardioli, Joanot de Pau, és un dels mestres cincenistes llei-

datans que ofereixen més possibilitats de cara a la recerca futura i l'obtenció de resultats interessants. En general, resten infinitat de camps de la pintura lleidatana del moment que esperen ser abordats pels investigadors, i la figura d'aquest pintor cerverí és un dels més suggestius. Partint de la taula documentada de Castellnou d'Oluges, avui al Museu de Lleida: diocesà i comarcal, així com del Calvari de Cervera i la resta d'obres que li vam atribuir en el seu moment, caldrà efectuar un aprofundiment en la seva producció per acabar de veure com s'integren treballs com els esmentats d'Ossera i Cornellana, a més del retaule d'Ivorra. Solament així podrem inserir de forma plena al pintor en el context artístic que li va tocar viure, el de la primera meitat del segle XVI.

ALCOY, Rosa: "Calvari", a Cervera. *Tresors secrets... La formació d'un museu*, Cervera, Museu Comarcal de Cervera, 2001, pàg. 59-60.

BALASCH I PIJOAN, Esther: "Aproximación al estudio y configuración del artesanado en Cervera desde el 1440 hasta la muerte de Fernando el Católico (1516)", a YARZA, Joaquín; FITÉ, Francesc (eds.): *L'artista-artesà medieval a la Corona d'Aragó*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1999, pàg. 523-539.

DURAN I SANPERE, Agustí: "Documents d'art antic català. El pintor Joan Pau Guardioli, s. XVI", a *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, vol. XXXI, 1921, pàg. 11-20.

GASCÓN CHOPO, Carles; FONT JUANATI, Teresa: *Els retaules gòtics de la vall de la Vansa i Tuixén*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2006.

GILART, Núria: "Quan la tècnica esdevé un art: Restaura. El temps, conservació i restauració, una exposició al Museu de Lleida Diocesà i Comarcal", a Taüll, 11, 2004, pàg. 33-34.

VELASCO, Alberto: *El Mestre de Vielha: un pintor del tardogòtic entre Catalunya i Aragó*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2006, pàg. 42-43.

PUIG, Isidre: "Calvari", a *Patrimoni dispers. L'esplendor medieval a la Segarra*, Cervera, Museu Comarcal de Cervera, 2007, pàg. 94-97.

tauler d'anuncis

1

Exposicions en oferta

Una mirada a Claudi Gómez Grau

Exposició que té com a protagonista la figura del fotògraf cerverí Claudi Gómez Grau i la seva tasca com a retratista no només d'una geografia concreta -la Segarra-, sinó d'unes formes de vida i de treball que van caracteritzar la Catalunya de principis de segle XX. Es tracta d'una sèrie de fotografies que ens mostren el treball realitzat per Claudi Gómez Grau a la comarca de la Segarra entorn de les feines del camp i els vells oficis tradicionals, com ara teixidors, forners, esmoladors, xolladors, carboners ...

La mostra consta de 43 fotografies de 51x71x2 cm, amb les seves fitxes tècniques corresponents; text explicatiu de fullola de 245x122 cm; plòter amb la imatge de Claudi Gómez Grau, de 183x130 cm.

Condicions de préstec: Exposició gratuïta

El transport i el muntatge corren a càrrec de la institució sol·licitant

Manuel de Pedrolo... o la paraula feta imatge. Recull de poesia concreta

Exposició formada per 63 poemes que s'emmarquen dins el corrent anomenat poesia concreta i que ens permeten conèixer una de les vessants més desconegudes de Manuel de Pedrolo.

L'exposició es compon de 39 poemes originals format din A4 emmarcats, 22 poemes originals format sobres, 3 llibres originals mecanoscrits, CD i 1 fotografia plotejada de mida gran. L'emmarcat dels poemes és amb marc de fusta de pi, vidre i paspartú color cru. La foto emmarcada mesura 41,7 x 51,7 cm.

Condicions de préstec: Exposició gratuïta

El transport, el muntatge i l'assegurança de les obres corren a càrrec de la institució sol·licitant.

Arquitectura popular a la Segarra. Imatges del nostre patrimoni etnològic

Mostra fotogràfica que ens proposa un recorregut per les diferents tipologies constructives de l'arquitectura popular que modelen el paisatge de la Segarra. L'exposició ens mostra exemplars de cabanes, pletes, parets de marge, basses, peixeres, pous, cisternes, pous de gel, safarejos, piques per netejar, rescloses, forns de guix i de ciment, pallisses i colomars.

L'exposició es compon de 34 fotografies muntades sobre plàstic cel·lular i sense emmarcar.

Condicions de préstec: Exposició gratuïta

El transport i el muntatge corren a càrrec de la institució sol·licitant.

Per a més informació i reserva de dates:

Museu Comarcal de Cervera

Tel. 973 533 917

museu@museudecervera.cat

2

Oferta didàctica

Quaderns didàctics del Museu Comarcal de Cervera

La quotidianitat al segle XIX: dues formes de vida

PRESENTACIÓ

Els quaderns didàctics del museu estan destinats al cicle superior de primària i cicle de secundària i, a través de diferents activitats que procuren la participació activa de l'alumnat, es pretén abordar un període històric determinat, el final del segle XIX i inicis del XX, i les seves formes de vida pròpies. En aquest sentit, el quadern proposa dos recorreguts: l'un per la Casa Museu Duran i Sanpere on l'alumnat treballarà la burgesia benestant a les darreries del segle XIX i inicis del XX, i l'altre pel Museu del Blat i la Pagesia on l'alumnat treballarà la pagesia a les darreries del segle XIX i inicis del XX.

COM PROGRAMAR LA VISITA

museu@museudecervera.cat

Tel. 973 533 917

PREU DE LA VISITA (inclou els quaderns didàctics per als alumnes i el monitoratge)

Casa Museu Duran i Sanpere 35 euros/grup

Museu del Blat i la Pagesia 30 euros/grup

Els dos museus 60 euros/grup

TALLER: “Fem un retaule”

DURADA

dues sessions de 2,5 h cada una (en dies diferents)

PLACES

grups d'un màxim de 25 alumnes i mínim de 10 alumnes

PREU INSCRIPCIÓ

150 euros per grup

PRESENTACIÓ

El taller plàstic “Fem un retaule” està adreçat a grups escolars de primària i el seu objectiu és el d'apropar-nos a l'art i al món medieval tot analitzant un dels suports que més difusió va tenir al llarg de l'època del gòtic: el retaule.

OBJECTIUS

El taller pretén ser una eina pràctica que ens ha de permetre aconseguir tres objectius bàsics:

1. Apropar-nos a la realitat artística d'un moment determinat. La producció artística en l'època gòtica a través d'una de les obres més emblemàtiques d'aquell moment: el retaule.

2. Estimular la creativitat i la sensibilitat artística, a través del descobriment, l'experimentació i la creació pròpia.

3. Potenciar els valors envers el nostre patrimoni per tal de garantir la seva conservació, estudi i difusió.